

درنامه و نکات مهم درس چهاردهم

فرهنگ و تمدن در عصر صفوی

زمینه های شکوفایی فرهنگ و تمدن دوره صفوی ۱- ایجاد وحدت سیاسی، یکپارچگی جغرافیایی و انسجام اجتماعی در ایران ۲- حمایت شاهان و مقام های کشوری و لشکری از هنرمندان و صنعتگران و فعالیت های آموزشی ۳- تاثیر سنت

وقف در گسترش هنر و معماری ۴- علم دوستی، استعداد و ذوق هنری ایرانیان و میراث علمی، ادبی و هنری میراثی بود که از دوران قبل به خصوص تیموریان باقی مانده بود.

پیامد رسمی شدن مذهب شیعه: ۱- تأثیر زیاد بر همه ی ابعاد جامعه ۲- گسترش علم، آموزش، فرهنگ و هنر ایرانی، تحت تأثیر آموزه های شیعی

تأثیر سنت وقف در گسترش هنر دوره صفوی: شاهان و سایر ثروتمندان بخشی از ثروت خود را وقف امور مذهبی، علمی و آموزشی و ترویج هنر، معماری، تعلیم و تربیت و مراکز آموزشی کردند.

تعلیم و تربیت و مراکز آموزشی

علوم و معارف

برای گسترش معارف شیعه شاهان صفوی از علمای شیعه ی جبل عامل لبنان، عراق و بحرین را به ایران بدعوت کردند. هدف از دعوت علمای شیعه **جبل عامل، بحرین و عراق:** ترویج معارف شیعه و رفع نیازهای مذهبی و حقوقی جامعه پیامد مهاجرت علمای شیعه به ایران گسترش آموزش علوم دینی، به ویژه معارف شیعه وضعیت شعر و ادبیات در عصر صفوی: برخی این دوره را دوران افول شعر و ادبیات فارسی صفوی می دانند. تحقیقات جدید این قطعیت را مورد تردید قرار داد.

برخی از شاعران شاخص عصر صفوی: وحشی بافقی، محتشم کاشانی، صائب تبریزی

وضعیت علوم تجربی در عصر صفوی: علوم تجربی و ریاضیات رو به افول، برخی از متون قدیمی پزشکی و ریاضی و نجوم در مدارس تدریس می شد، نجوم و ستاره شناسی آمیخته با خرافات و اعتقاد به سعد و نحس رایج بود.

تاریخ نگاری در دوره صفوی: نسبت به دوره مغول و تیموری تا حدی دچار افول شد.

حوزه های تاریخ نگاری ۱- تاریخ عمومی ۲- تاریخ محلی ۳- تک نگاری

از مشهورترین آثار تاریخ نگاری این دوره: ۱- کتاب **حبیب السیر** تألیف **غیاث الدین خواندمیر** در زمان سلطنت شاه اسماعیل اول ۲- **احسن التواریخ** تألیف **حسن بیگ روملو** در زمان سلطنت شاه تهماسب اول ۳- کتاب **عالم آرای عباسی** تألیف اسکندر بیگ منشی مربوط به دوره ی شاه عباس اول

مراکز علمی و آموزشی

نقش مدرسه در عصر صفوی: مرکزی برای آموزش معارف دینی و دیگر علوم

ساخت و حمایت از مدارس: توسط ۱- شخصیت های مذهبی ۲- مقام های حکومتی ۳- برخی ثروتمندان خیر تدریس در مدارس: توسط افرادی مشهور به مدرسان و کمک دستیارانی به آنها خلیفه یا مبصر یا معید گفته می شد. مبصر یا معید: به دستیاران معلمان در امر آموزش گفته می شد.

تأثیر زنان در آموزش: بر اساس وقف نامه ها زنان ثروتمند بخشی از ثروت خود را وقف اداره مدارس اصفهان کردند.

مدارس معروف دوره صفوی در اصفهان: ۱- مدرسه ی چهارباغ، مشهور به مدرسه ی مادر شاه

۲- مدرسه ی شیخ لطف الله

آموزش زنان: برخی از زنان و دختران در خانه و زیر نظر والدین و معلمان خصوصی آموزش می دیدند آموزش هنرها و صنایع به صورت انفرادی به شاگردان زیر نظر استاد

ویژگی مدارس: محیط مدارس از نظر طراحی معماری، فضایی آرام و با نشاط برای یادگیری و آموزش بود. حیاط وسیع مدرسه به باغچه یا باغ شباهت داشت و نهر آبی در آن جاری بود.

علماء و دانشمندان

وجود علمای بزرگی در علوم **چون فقه، کلام و تفسیر**

عالمان عصر صفوی: ۱- محمد تقی مجلسی فقیه و محدث دارای آثاری در حدیث و فقه ۲- محمدباقر مجلسی فرزند محمد تقی مجلسی، صاحب دائرة المعارف بزرگ حدیثی به نام بحارالانوار

در حوزه فلسفه و عرفان: **میرداماد** از بنیان گذاران مکتب فلسفی اصفهان، مشهور به معلم ثالث

از برجسته ترین علمای ایران در عصر صفوی: **بهاءالدین محمدبن حسین عاملی** معروف به **شیخ بهایی**، صاحب نظر در همه ی علوم دینی و عقلی و طبیعی عصر

شاخص ترین چهره فلسفی عصر صفوی تا زمان ما: صدرالدین محمد بن قوام شیرازی معروف به صدرالمألهین و ملاصدرا، شاگرد شیخ بهایی و میرداماد، مؤسس مکتب فلسفی حکمت متعالیه

چهار جریان فکری بزرگ اسلامی یعنی فلسفه ی مشاء، اشراق، کلام و عرفان را به هم در آمیخت و نظام فلسفی نوینی به وجود آورد.

معماری

معماری عصر صفوی: از دوره های درخشان معماری ایران

عوامل تاثیر گذار در رشد معماری: ۱- استفاده از تجارب معماری عصر تیموری ۲- ایجاد ثبات، امنیت و حمایت پادشاهان به ویژه شاه عباس اول (ساخت بناهای تحسین برانگیز در اصفهان و قزوین)

نظر یکی از اعضای هیئت لویی چهاردهم درباره اصفهان عصر صفوی: ستایش از اصفهان پایتخت ایران به واسطه ی داشتن پل های کم نظیر، مسجد های فیروزه ای و پهناور و تناسب و ظرافت خانه های مجلل و کاخ های شاهانه

میدان نقش جهان: **نماد معماری صفوی، به دستور شاه عباس اول ساخته شد**

مهم ترین ویژگی: شکوه و عظمت آن و کاربردهای متنوع آن؛ میدان نقش جهان متعلق به دولت و مردم

کاربردهای میدان نقش جهان: ۱- برگزاری جشن ها و مسابقات چوگان بازی و تیراندازی ۲- باریابی سفرا ۳- سان دیدن از سپاهیان ۴- اجرای نمایش و آتش بازی

ویژگی بارز میدان نقش جهان: ارتباط با مراکز پر رفت و آمد شهر، مسجد و بازار

مجموعه های میدان نقش جهان: ۱- کاخ عالی قاپو ۲- مسجد جامع عباسی ۳- مسجد شیخ لطف الله

نماد قدرت سیاسی عصر صفوی: **کاخ عالی قاپو و اشراف آن بر میدان نقش جهان**

گزارش سیاحان غربی از میدان نقش جهان: در شب عید نوروز میدان نقش جهان مملو از مردم و گروه های موسیقی و نمایشی می شد.

مسجد جامع عباسی (مسجد امام): از زیباترین و مهم ترین مساجد زمان شاه عباس، به عنوان بخشی از مجموعه ی میدان نقش جهان طراحی شد.

ویژگی مسجد جامع عباسی: هماهنگی در رنگ ها و نقش های کاشی ها و طراحی و معماری بی نظیر مسجد شیخ لطف الله

این مسجد در ضلع دیگر میدان است، از لحاظ وسعت و ابعاد کوچکتر از مسجد امام است، از نظر فن معماری و زیبایی شناسی از آثار بی نظیر معماری ایران است.

ویژگی های شاخص دو مسجد جامع عباسی و شیخ لطف الله: کاشی کاری هنرمندانه

هنر

نگارگری و خوشنویسی

ظهور برخی مکتب های نقاشی و نگارگری و خلق آثار هنری فاخر در این دوره

مکتب نقاشی عصر صفوی ۱- مکتب تبریز ۲- مکتب نگارگری قزوین ۳- مکتب اصفهان توسط

مکتب تبریز: شاه اسماعیل با فتح هرات، کما الدین بهزاد از نوابغ نقاشی دربار تیموری را به تبریز برد او را به ریاست کتابخانه تبریز منصوب کرد.

پایه گذاری مکتب تبریز: بهزاد و شاگردانش در کتابخانه دربار آثار بی نظیری با ترکیب مکتب هرات با عناصر جدید خلق و مکتب تبریز را پایه گذاری کردند.

شاهکار مکتب تبریز: کتابت و تصویرگری شاهنامه و به پایان رسیدن آن در زمان شاه تهماسب و شهرت آن به شاهنامه تهماسبی.

ویژگی های شاهنامه تهماسبی: ۲۵۰ نقاشی مینیاتوری دارد که توسط جلا الدین میرک و سلطان محمد تبریزی به

تصویر در آمدند. یکی از آثار گرانبقدر خوشنویسی نیز محسوب می شود.

مکتب نگارگری قزوین: دومین پایتخت صفوی در زمینه نقاشی از نوآوری هایی برخوردار بود و سبک نقاشی آنان به مکتب قزوین معروف شد.

شاه تهماسب از نقاشان و هنرمندان چیره دست زمان خود بود.

مکتب اصفهان: اوج شکوفایی نگارگری در دوره شاه عباس اول

پایه گذاری مکتب اصفهان: آقارضا عباسی با طرح ها و نوآوری های بی نظیرش.

مهم ترین نوآوری رضا عباسی: به تصویر کشیدن زندگی روزمره عموم مردم و فعالیت اصناف و پیشه وران

هنر خوشنویسی: هنر خوشنویسی در کنار هنر نگارگری به اوج رسید

معروفترین خوشنویسان: میرعلی هروی، میرعماد قزوینی

بافتندگی

ویژگی های فرش بافی دوره صفوی: ۱- از حالت روستایی و عشایری به صورت یک صنعت ملی درآمد ۲- دولت کارگاه های بزرگ را اداره می کرد.

فرش اردبیل: بافت به سفارش شاه تهماسب اول برای مقبره ی شیخ صفی الدین اردبیلی، یکی از شاهکارهای هنری جهان

بافت فرش اردبیل: توسط هنرمندان کاشانی

پارچه بافی: دوره صفوی عصر طلایی پارچه بافی، پارچه های متنوع و گوناگونی مثل ابریشم، مخمل، بافت فلزی (زری بافت)، ترمه و قلمکار هر شهر در بافت پارچه ای تخصص داشت.

مهم ترین کانون های پارچه های زری بافت: اصفهان، یزد و کاشان

مهم ترین شهر تولید ترمه: کرمان

فلز کاری

از هنرهای ممتاز و برجسته ی عصر صفوی: فلز کاری

عوامل رونق : ۱- استفاده بیشتر از فولاد ۲- هنرمندان به ظرافت، خلاقیت و زیبایی در خلق آثار هنری توجه داشتند ۳- نوشتن اشعار و سخنان نغز بر روی آثار

ویژگی مهم فلزکاری عصر صفوی: طلاکاری روی فلزات

اهمیت آثار فلزکاری: جنبه ی هنری، موجب رونق تجارت و کسب و کار